

цію в Україні, яка вже не залежить од людських пам'яток,—це втрачати в людях, що їх ексцидла невблаганно смерть. З таких утрат зазначимо тут—молоду, многонадійну колісць спуду—*Мисайла Русова* та старого свідка давноминутих часів засновника першої київської громади *Миколу Гербицького-Антоновича*. Великим болем по Україні пронеслася смерть *Миколи Аркаса*, визначного діяча на полі освіти й популярної літератури.

Рік 1909-й не поринав, як бачимо, ні одної проблеми, зв'язаної з українськими питаннями, навіть не наблизив такої порішення. Звичайний буденний рік, усі питання передав він у спадщину майбутнім рокам і треба бажати, щоб хоч вони були з цього погляду щасливіші.

С. Єфремов.

Культурно-просвітний рух на Україні року 1909-го.

З того часу, як політичне життя в Росії ввійшло з кругу-світа, зробившись привилеєм невеличкої жменки людей, що засіли в Таврійському палаці, та ще вибраних патріотично-організацій—українське питання теж розрубуло свої політичні постулати і тепер виявляється тільки культурно-просвітними заходами. Правда, приятели наші з правого боку схиляються й сюди причисляти марку політики, щоб таким способом поставити межу розвитку українства, направляючи проти його руку з адміністративними черунами. І на жаль, хоч як це одгавив натяжкою та вигадками, але приятельські заходи, як зараз побачимо, не минають марно. Через те культурно-просвітня робота на Україні минулого року йшла далеко млавніше, ніж можна було сподіватися, вважаючи на її початки.

Найперше перед українським громадянством стояла все та ж невідкладна всеукраїнська справа з пам'ятником Шевченкові. Цього року вона увійшла вже нарешті в форми певної організації. Поминаючи збірники матеріальних коштів, що вилло і минулого року своїм шляхом (зібрано всього вже над 50000 карб.), об'єднаний комітет розпочав навіть працю коло дальших справ, зв'язаних з пам'ятником. Так, оповіщено вже умови конкурсу на проект пам'ятника і певне в наступному році матимемо й де які наслідки конкурсу. А проте й тепер же збірники жертв на пам'ятник повинно бути справою кожного свідомого українця і треба бажати, щоб 1910 рік не тільки не поминув интензивності з цього боку, а навіть збільшив її: це більше напруження ми виявимо, то швидше доведемо до своєї національну справу до кінця. А кінець виділо наближається: адже не забуваймо, що за рік (р. 1911) наступить 50-ліття з дня смерті нашого Кобзаря і найкраще було б в цим роком зв'язати і постанову йому пам'ятника. Отже часу не багато і треба його економно витратити.

Друга ж така сама справа розпочалася минулого року з пам'ятником Катіці-Основищенкові в Харькові. Поки що харьківці ставлять її як свою хатню справу, але безперечно і її треба поставити ширше й зробити повин-

ністю для цілої України. Заслуги Катіцини перед Україною варті того, щоб пам'ятник йому був справою цілого краю, а не самої тільки ближчої околиці його громадської діяльності. Українське письменство позинно згадати першого свого поетистя й одячити йому, широко розвісити поміж людьми на Україні його заслуги і зрешти справу з постановою йому пам'ятника знов же справою всеукраїнською.

Проевриті організації українські в минулому році почули на собі ще дошкульніше важку руку сучасних несприятливих до культурної праці обставин. Намі *„Проевриті“* здебільшого доведено до того, що вони або істнували тільки на папері, а не мають навіть змоги зібратися (в Чернівці, Житомирі та ін.), або й зовсім зникли з світу (в Одесі). Там, де обставини давали хоч невеличку змогу щось робити, *„Проевриті“* все ж справляли по-тохру своє діло. Так, Київська постарому провадила і видавничтво, і популярні лекції, і концерти та спектаклі, і бібліотечну справу; так, Камевицька зробила навіть була спробу економічної діяльності на селі, заходившись у-літку кодо об'єднання пасічників на Поділлі. І треба зазначити, що не самі зверхні обставини стають на перешкоді культурно-просвітній роботі наших *„Проевриті“*, а й будничі стосунки до неї українського громадянства. Загальні збори, напр. Київської *„Проевриті“* були суцільним криком та скаргами на недостатку людей і грошей,—а це як же найдальніше і найкраще обставлена наша *„Проевриті“*!... Очевидно, українському громадянству треба доцільнувати, щоб *„Проевриті“* могли робити хоч ту частку роботи, яка ще не вислизнула з рук, а за-для цього ййти в свої високости й самому приступити до роботи. Приклад Галичини, що в минулому році так велично одявлявала 40 ліття своєї *„Проевриті“* і впорядкувала таку гарну виставу в Стрию, нехай стоїть раз-у-раз перед нами зразком та нагадуванням.

Багато надій минулого року покладалося спершу на кооперативний рух серед нашого селянства. Думалося зв'язати його з загально-культурними справами і тим з одного боку підперти й саму кооперацию, а з другого зробити її золотом для культурно-просвітної теці. Останній рік коли не розвіяв цих надій, то й не скривив їх. Принаймні кооперативний в'язд, що й минулого року одбувся в Україні, не викликав уже до себе такою інтересу, як попередній, і пройшов досить мляво. Хотілось би думати, що це тільки тимчасовий занепад, а не якийсь органічний, і що Друкавський орган кооперації *„Наше дільо“* в цьому році розбуркав той інтерес до кооперації, яким почали були захоплюватися селяне. Але це можливо тільки тоді, коли й сам кооперативний орган, з одного боку, зробиється рідним селянству й мовою своєю, а з другого—зв'яже кооперативну справу з широкими культурно-просвітними заходами, а не з самою тільки купівлю.

Поминаючи видавничтво книжок, про яке буде мова на іншому місці, зазначимо тут же діяльність єдиного на Україні наукового товариства в

Київі і там само Українського Клубу, у Київі. Перше провадить свою спеціальну роботу, видаючи власний науковий орган *„Записки Київського Наукового Товариства“* та впорядковуючи прилюдні наукові зібрання й видання. Український клуб у минулому році зробив був досить цікаву спробу—запрошувати для лекцій відомих українських діячів і що ця спроба на часі, докажем тому той численний тиєк слухачів, що заповняв помешкання клубу під час згаданих лекцій. Зановувати такі ж клубу українське громадянство пробувало по інших місцях (напр. у Катеринославі, Одесі), але поки що не вилло, чим скінчиться там ця спроба.

На інших ланах культурно-просвітної діяльності—у школі, в бібліотечній справі, в безпосередній просвітній роботі на селі і т. й. і т. й.—українство й минулого року не повиявляло через несприятливі обставини. Це ж найгірше, обставини ті мають тенденцію до того, щоб зменшити обсяг української роботи. Чи ця тенденція справді опадне в життя—покаже це 1910-й рік.

Ромул.

Економічне життя України в 1909 р.

Для початку—маленька методологічна „перелювка“.

Що саме треба в теперішній час вважати „економічним життям України“? Як етнографічно-географічна одиниця, Україна безперечно живе певним економічним життям. Тут маємо сільське господарство промислово-капіталістичного характеру, тут працюють фабрики й заводи, функціують виключно по своєму значінню гірничі промисловості, ведеться обмін усяким крамом, з одного боку, між Україною й іншими внутрішніми країнами, а з другого—між Україною й усякими закордонними державами. Але наскільки ця дійсно-економічна діяльність нашого краю є українською—не сказати трудно. Відомо одне: українського національного капіталу поки що немає, тому всі економічні події, що відбуваються на нашій території, можуть вважатися українськими тільки номінально.

Це дуже сумно, але тим не менше і—факт. Виходить отже, що писати в українській газеті, призначений для українського читача, скільки мільйонів пудів кам'яного вугілля викопано за рік чи на яку суму вироблено продуктів, значить—не сказати нічого. Розуміється, в щоденній газетній роботі чи в спеціальних статтях можна й необхідно освітлювати також і ці боки нашого економічного життя, бо як не тепер, то згодом, коли для нашого краю стануть кращі часи, ці писання й суші факти задляться й може, стануть у великій пригоді. Але тепер, коли оглядаєш життя цього року, коли пишеш для широкого публіки й для данного моменту, хочеться поговорити про щось живе, реальне, що могло б однаково цікавити й захоплювати як письменника, так і читача.

Доводиться отже шукати компромісу. На шість, довго його шукати не треба. Коли не можемо говорити про економічне життя нашого краю, то можемо й повинні говорити про економічне життя нашого народу. Наші народні маси—наше многолюдне селянство й робітничтво—потенціально з повним правом можуть вважатися українськими. Таки чимом, тут можна говорити про економічне життя без